

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XVIII: 2020

Nr 10 (624)

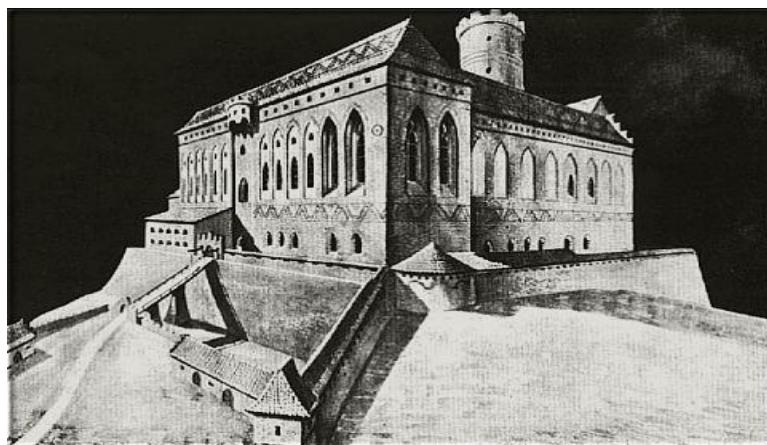
Data odczytu: 04.03.2020 r.

Data wydania: 04.03.2020 r.

1171. spotkanie

Halina Frąckowiak-Kleszewska

Królowie polscy w Grudziądzu

*Zamek krzyżacki – założony w XIII w., zachowała się tylko wieża Klimek.
Gościli tu królowie polscy: Kazimierz IV Jagiellończyk, Zygmunt II August,
Stefan Batory, Zygmunt III Waza, Władysław IV Waza, Jan III Sobieski.*

Grudziądz jako jeden z głównych ośrodków ziemi chełmińskiej jest w szerszym ujęciu częścią Pomorza Gdańskiego. W pierwszej części artykułu odniosę się do historycznej przynależności tych ziem. Według najnowszych badań (dane dendrochronologiczne budowy grodów) już w czasach ojca Mieszka I, władcy Gniezna i Poznania podporządkowali sobie całą Wielkopolskę, Kujawy i być może Pomorze oraz część Mazowsza.

O przynależności Pomorza Gdańskiego do państwa polskiego świadczy dokument zwany Dagome iudex (znamy go z kopii wypisu papieża Grzegorza VII), którego celem było skatalogowanie wszystkich posiadłości św. Piotra. Przedstawiony w nim obraz terytorialny stanowiący rdzeń państwa Mieszka I obejmuje swoim zasięgiem Pomorze. Ziemie przylegające do Pomorza Gdańskiego od wschodu należały do pogańskiego plemienia Prusów.

Obejmujący tron po ojcu Bolesław I Chrobry podjął próbę pokojowej penetracji

tych ziem, powierzając tę misję biskupowi Wojciechowi. Męczeńska śmierć późniejszego świętego zakończyła pierwszy etap prób zmierzających do podporządkowania tych terenów przez polskich władców.

Po wyprawie na ziemie Prusów Bolesław I Chrobry kazał wbić w rzekę Osę słupy żelazne. Najprawdopodobniej od tychże słupów pochodzi nazwa miejscowości Słup, położonej w gminie Gruta, powiecie grudziądzkim. Po jego śmierci Pomorze uniezależniło się od Polski, a władza przeszła w ręce lokalnych książąt. Sytuacja uległa zmianie w wyniku konsekwentnie prowadzonej przez Bolesława III Krzywoustego polityce pomorskiej. Włączenie Pomorza Gdańskiego okazało się jednak krótkotrwałe. Testament tego księcia w konsekwencji doprowadził do rozbicia dzielnicowego, które wraz z upływem lat pogłębiało się.

Ziemia chełmińska związana została z dzielnicą mazowiecką. Wnuk Bolesława III Krzywoustego – Konrad I Mazowiecki musiał zmagać się z Prusami, którzy nękali swoimi najazdami ziemie pograniczne. Polityka księcia wobec agresywnych sąsiadów przybrała dwojaki charakter. Z jednej strony podjął próby pokojowego szerzenia wiary chrześcijańskiej, powierzając tę misję zgodnie z wolą papieża Innocentego III biskupowi Christianowi, połączoną z sakrą nominacji na biskupa misyjnego. Natomiast z drugiej strony Konrad I Mazowiecki wspólnie z Leszkiem Białym i Henrykiem I Brodatym wziął udział w zbrojnej krucjacie przeciwko Prusom. Po nieudanej wyprawie wyżej wymienieni książęta spotkali się w Lonyz (Łowicz, Łońsk, Łążyń) na Kujawach. Jedną z decyzji jaka wówczas zapadła miała istotny wpływ na dalsze losy ziemi chełmińskiej, a wraz z nią Pomorza Gdańskiego. Na mocy tzw. dokumentu łowickiego wydanego w dniu 5 VIII 1222 r. biskup Christian otrzymał ziemię chełmińską, gdzie wśród wymienionych grodów na pierwszym miejscu figurował „quandon castrum Gudenz”. W dokumencie znajduje się zapis – ziemia ta była „przez wiele lat (...) całkowicie opuszczona”. Biskup Christian został uwieczniony w herbie Grudziądza, używanym jako symbol miasta od XIII wieku. W obecnej postaci ustanowiony został 28 XI 2012 r. Działalność biskupa nie przyniosła oczekiwanych przez księcia rezultatów. Skłoniło to Konrada I Mazowieckiego do rozpoczęcia pertraktacji z przedstawicielami zakonu krzyżackiego. Wynikiem tych rozmów było nadanie zakonowi ziemi chełmińskiej, ale wyłącznie jako lenno, zależne od księcia. Krzyżacy, mając poparcie udzielone im przez cesarza Fryderyka II uzyskali potwierdzenie nadania, ale w zmienionej formie. Złota Bulla wydana przez cesarza w 1235 r. (antydatowana na 1226 r.) zmieniała status prawny z zależności lennej na akt własności. Konrad I Mazowiecki podejmując taką decyzję nie mógł przewidzieć jakie będzie to miało w przyszłości katastrofalne skutki dla całego Królestwa Polskiego. Państwo Zakonu Krzyżackiego ze stolicą w Malborku stało się potęgą zarówno polityczną jak i gospodarczą ze znakomicie funkcjonującym aparatem administracyjnym.

Jeden z najwybitniejszych władców zasiadających na polskim tronie – Władysław I Łokietek utracił Pomorze Gdańskie, a jego syn Kazimierz III Wielki musiał zadowolić się tytułem „pana i dziedzica Pomorza”.

Na podstawie dostępnych źródeł wiemy na dzień dzisiejszy, że żaden władca z dynastii Piastów nie przybył do naszego grodu. Najwybitniejsi z nich: Mieszko I, Bolesław I Chrobry, Władysław I Łokietek są patronami naszych ulic.

Odzyskanie Pomorza Gdańskiego, które często podkreślając jego znaczenie nazywamy naszym „oknem” na świat stanowiło ważny element w polityce władców z litewskiej dynastii Jagiellonów. Pierwszy z nich zasiadający na polskim tronie – Władysław II Jagiełło przybył na ziemię chełmińską w maju 1402 r. Monarcha spotkał się wówczas z wielkim mistrzem krzyżackim Konradem von Jungingenem w Toruniu. Wśród licznie przybyłych rycerzy był również przywódca Towarzystwa Jaszczurczego – Mikołaj z Ryńska.

W czasie wielkiej wojny z zakonem toczącej się w latach 1409-1410, rycerstwo polskie pod dowództwem kasztelana poznańskiego Mościca dnia 31 VII 1410 r. zajęło Grudziądz. Kończący tę wojnę pokój nie przywracał Królestwu Polskiemu utraconych ziem (poza ziemią dobrzyńską).

*Kazimierz IV Jagiellończyk – wielki książę litewski w latach 1440-1492,
król Polski w latach 1447-1492.*

Po raz pierwszy w naszym mieście gościliśmy polskiego władcę w osobie syna Władysława I Jagiełły – Kazimierza IV Jagiellończyka. Wizyta monarchy związana była z rozpoczynającą się wojną, która do historii przeszła jako trzynastoletnia. Wydarzenia zapoczątkowane zostały 4 II 1454 r., kiedy to Tajna Rada Związku Pruskiego wypowiedziała posłuszeństwo wielkiemu mistrzowi i ogłosiła poddanie się pod zwierzchność Królestwa Polskiego. W wielu miastach, w tym i Grudziądzu wybuchło powstanie przeciw Krzyżakom. Mieszczanie opanowali miasto, a po kilku dniach z pomocą okolicznego rycerstwa zdobyto zamek. Latem 1454 r. odbył się w Grudziądzu pierwszy zjazd delegatów stanów pruskich i miast, m. in. z ziemi chełmińskiej. Król, który przybył do naszego miasta został uroczyście powitany przez radę miejską, przedstawicieli stanów, mieszczan i rycerstwo. Następnie udał się do Torunia, gdzie w Ratuszu Staropolskim przyjął posłów Rzeszy Niemieckiej. Na podkreślenie zasługuje fakt, że przez cały okres trwania działań wojennych Grudziądz pozostał w polskich rękach.

Po raz drugi Kazimierz IV Jagiellończyk gościł na zamku grudziądzkim 5 XI 1455 r. W dostępnych źródłach nie ma informacji na temat przebiegu tej wizyty. Wiemy natomiast, że miesiąc później (12 grudnia) mianował starostą grudziądzkim rycerza Jana ze Szczekocin, który już piastował urząd marszałka nadwornego, podkomorzego lubelskiego i stolnika lubelskiego. Nadanie tak ważnego urzędu osobie nie związanej ze społecznością lokalną nie było czymś wyjątkowym. Podobnie było w innych miastach, gdzie pieczę nad zamkami otrzymywali dowódcy wojsk zaciężnych nie pochodzący z Prus. Takie działania władcy doprowadzały do waśni pomiędzy królem a stanami pruskimi.

W 1460 r. na mocy przywileju nadanego przez Kazimierza IV Jagiellończyka Grudziądz stał się miastem królewskim, a komturstwo zostało przekształcone w starostwo.

W XVI w. miasto przezwyciężyło kryzys spowodowany wojnami z Krzyżakami i stało się ważnym ośrodkiem handlowym. Świadectwem doniosłej roli naszego miasta w handlu rzeczonym regionu są spichrze.

Spichrze widziane z lewego brzegu Wisły.

Wzrosło znaczenie Grudziądza również w aspekcie politycznym, bowiem tutaj odbywały się zjazdy Rady Pruskiej, a od 1526 r. sejmiki generalne Prus Królewskich (na przemian z Malborkiem).

Kronikarz Maciej z Miechowa opisał króla tak: był „wzrostu strzelistego”, „postaci wyniosłej, twarzy podłużnej i pełnej”, jak ojciec „w łaźni się kochający” i „zawsze trzeźwy, win i sycery (pitny miód, bądź piwo) nie używał i nawet ich zapachu nie lubił”.

Król (z ojca Litwin, z matki Rusin) zmarł w Grodnie 7 VI 1492 r.; jest patronem ulicy znajdującej się w północnej części miasta.

Zasiadający na polskim tronie trzej jego synowie: Jan I Olbracht, Aleksander Jagiellończyk i Zygmunt I Stary nigdy nie zawitali do Grudziądza.

Za panowania Zygmunta I Starego doszło w 1519 r. do kolejnej wojny z Zakonem Krzyżackim. Władca przez wiele miesięcy przebywał w naszym regionie, a Toruń w tym czasie pełnił rolę głównej kwatery. Tam też odbyły się dwa zjazdy stanów pruskich. Natomiast Grudziądz, zgodnie z wolą króla stał się miejscem spotkania radców i komisarzy królewskich z posłami krzyżackimi. Przedmiotem rozmów było osiągnięcie porozumienia w sprawie zapobiegania jakimkolwiek zatargom.

*Zygmunt II August – od 1529 r. wielki książę litewski,
od 1530 r. król Polski.*

Syn i następca Zygmunta I Starego – Zygmunt II August zatroszczył się o głębszą integrację Prus Królewskich z Koroną poprzez poszerzenie samorządności lokalnej na podobieństwo wzoru polskiego. Dotyczyło to wyboru posłów na sejmik generalny pruski, odtąd miano ich wybierać na sejmikach wojewódzkich. Uchwałę tę podjęto w lipcu 1526 r.

Zbigniew Otremba w książce „Grudziądz kronika miasta” podaje datę wizyty króla, przypadającą na 1550 r. Władca w czasie kilkudniowego pobytu na zamku nadał mieszkańcom Sartowic przywilej przewozu towarów z lewego brzegu Wisły.

Dwa lata później znowu gościmy Zygmunta II Augusta na zamku. Według jednych źródeł król udzielił zgody na przekopanie sztucznego ciek między Osą a Wisłą zwanego Trynką o długości 8 kilometrów, którym miano sprowadzać wodę do miasta. Trynka miała służyć również do poruszania turbin dwóch zamkowych młynów. Inne źródła podają, że w czasie obecności króla nastąpiło otwarcie kanału Trynka. Legenda głosi, że kanał ten został zaprojektowany przez Mikołaja Kopernika, przebywającego w Grudziądzu w 1522 r. z okazji obrad Sejmiку Generalnego Prus Królewskich.

Natomiast faktem jest, że mieszkańcy korzystając z bytności władcy przedłożyli skargę na starostę Piotra Wojanowskiego. (...) „Jaśnie Wielmożny starosta podwyższył opłatę za usługi w młynach zamkowych i nałożył podatek od piwa i browarów miejskich”. Spór rozstrzygnęła komisja królewska na korzyść miasta.

Zygmunt II August będąc zwolennikiem tolerancji religijnej w 1559 r. zapewnił grudziądzanom swobodę wyznania. Uwzględniając specyfikę miasta (silny żywioł niemiecki) luteranie przejęli kościół św. Mikołaja, św. Ducha i położoną poza murami kaplicę św. Jerzego.

Stefan Batory – król Polski w latach 1576 – 1586.

Bezpotomna śmierć Zygmunta II Augusta zakończyła epokę jagiellońską. Rzeczpospolita stała się monarchią elekcyjną (Jagiellonowie również byli wybierani, ale faktycznie władza przechodziła z ojca na syna). Po krótkotrwałym panowaniu Henryka Walezego rządy objął Stefan Batory. Król już w 1576 r. przybył do Prus Królewskich. Pośpiech związany był z podwójną elekcją, do jakiej doszło pod koniec 1575 r. Największe miasta pruskie, wśród których najbardziej znaczącą rolę odgrywał Gdańsk nie udzieliły poparcia Stefanowi Batoremu. Król rozłożył się obozem w odległości 3 mil od Torunia, żądając od stanów pruskich złożenia hołdu. Ze swojej strony stany domagały się potwierdzenia wszystkich przywilejów jeszcze przed złożeniem hołdu.

1 września wszystkie stany pruskie (z wyjątkiem Gdańska) złożyły władcy należny hołd. Właśnie w tym czasie, po zakończeniu obrad sejmu w Toruniu Stefa Batory miał

wypowiedzieć swoje słynne, pełne goryczy i gniewu słowa: „Złymi jesteście stróżami swej wolności, ja własnej również bronić będę. Nie myślę być królem malowanym, ani dam się komukolwiek powodować”.

Po odebraniu holdu król w towarzystwie senatorów oraz niektórych członków Rady Pruskiej wyruszył do Gdańska, aby podjąć zdecydowane kroki przeciwko zbuntowanemu miastu. Zatrzymał się w Grudziądzu, gdzie 2 września uzyskał zapewnienie od rady miasta, mieszczan, urzędników ziemskich i okolicznej szlachty o oddaniu i wierności. Władca zapewnił swobodę wyznania mieszkańcom miasta, potwierdzając przywilej nadany przez Zygmunta II Augusta. Na podkreślenie zasługuje fakt, że z inicjatywy tego władcy stworzono szlak wodny, co przyczyniło się do rozwoju naszego miasta.

Złoty wiek dla Grudziądza zahamowany został w wyniku wojen, jakie toczyliśmy na naszych ziemiach ze Szwedami. Okres ten przypada na panowanie trzech królów ze szwedzkiej dynastii Wazów.

Zygmunt III Waza – król Polski i wielki książę litewski w latach 1587-1632.

W 1586 r. zmarł Stefan Batory, a owdowiała Anna Jagiellonka mogła teoretycznie nie zgodzić się na bezkrólewie i sama objąć rządy, w czasie elekcji w 1575 r. ogłoszona została królem. Królowa zrezygnowała z tej możliwości, całą swoją energię wykorzystując na popieranie kandydatury swojego siostrzeńca, królewicza szwedzkiego Zygmunta.

Pretendent do polskiego tronu w drodze z Gdańska do Krakowa, gdzie miała się odbyć ceremonia koronacyjna zatrzymał się w naszym mieście 24 X 1587 r. Przyszłemu królowi gościny na zamku odmówił starosta Jan Zborowski. Tak nieprzychylny stosunek do królewicza wynikał z faktu, że starosta w 1587 r. podpisał elekcję kontrkandydata Maksymiliana III Habsburga. Istotną rolę odgrywały też względy religijne. Jan Zborowski w przeciwieństwie do przyszłego króla, który był gorliwym katolikiem należał do kościoła luterańskiego.

Tymczasem miasto przyszłego monarchę przywitało w sposób uroczysty. Został zaproszony do domu burmistrza Niela Ackerbauma, a towarzyszącą mu siostrę Annę Wazównę przyjął Florian Sieghard, zamieszkały przy ulicy Pańskiej.

Druga z kolei wizyta złożona w Grudziądzu 8 VIII 1593 r. miała już w pełni oficjalny charakter. Król powitany został przez burmistrza Michała Kownackiego i godnie powitany na zamku. Korzystając z okazji na ręce monarchy złożono prośby o potwierdzenie przywilejów miejskich i zagwarantowanie swobód religijnych dla innowierców. Kilka lat później tj. 21 VIII 1597 r. Zygmunt III Waza wydał decyzję

o zwrocie katolikom kościołów św. Mikołaja i św. Ducha. W rękach luteran pozostał kościół św. Jerzego. W czasie swoich długoletnich rządów, szczególnie pod koniec panowania król przyczynił się do umocnienia katolicyzmu.

W połowie maja 1623 r. król w drodze do Gdańska zatrzymał się w naszym mieście na odpoczynek. Monarcha został uroczyście powitany przez władze miasta. Z tej okazji urządzono na zamku wystawne przyjęcie, którego koszt opiewał na 525,5 florenów.

Ostatni pobyt Zygmunta III Wazy przypadł na lata wojny ze Szwedami. Król zgromadził wojska pod Toruniem i wraz z synem Władysławem przebywał w tym mieście od 18 VIII 1626 r. Toruń w tym czasie pełnił rolę głównej kwatery wojsk królewskich. Stamtąd na czele siedmiotysięcznej armii wyruszył w kierunku Grudziądza, docierając do miasta 6 września. W dniach 13 – 15 września wojsko polskie w liczbie 11 tysięcy (wzmocnione posiłkami szlachty z terenów Prus Królewskich) na specjalnie wybudowanym moście pontonowym przeprawiło się na drugi brzeg Wisły. Pod koniec wojny w 1629 r. Grudziądz był ważnym ośrodkiem koncentracji wojsk królewskich, którego nie udało się zdobyć Szwedom. W tym samym roku król potwierdził wszystkie przywileje i zwolnił zubożale miasto od danin i kontrybucji.

*Władysław IV Waza – król Polski i wielki książę litewski
w latach 1632-1648, tytularny król Szwecji 1632-1648.*

Po śmierci Zygmunta III Wazy szlachta wybrała na króla Polski jego syna Władysława. Władca ten dwukrotnie był w Grudziądzu. Pobyty te wiązały się z wojną polsko – szwedzką, która swój apogeum osiągnęła w latach 1655-1660 (potop szwedzki). W czasie wizyty w naszym mieście w dniu 5 sierpnia 1635 r. król przewodniczył obradom komisji mediacyjnej w sprawie zawarcia pokoju ze Szwedami w Sztumskiej Wsi (Sztumdorfie). W pracach uczestniczyli również posłowie angielscy, francuscy i holenderscy. W tym czasie Władysław IV Waza nadał przywileje cechowe flisakom. Ich kulturę upamiętnił m.in. Sebastian Fabian Klonowic w poemacie z 1595 r. pt.: „Flis, to spuszczenie statków Wisłą i innymi rzekami do niej przypadającymi”.

*Rzeźba flisaka, twórcą jest grudziądzki
rzeźbiarz Ryszard Kaczor.*

*Jan II Kazimierz Waza – król Polski i wielki książę litewski
w latach 1648 – 1668, tytularny król Szwecji do 1660 r.*

Na czasy panowania Jana II Kazimierza, brata i następcy Władysława IV Wazy przypada niszczycielski „potop szwedzki”. Wojna ze Szwedami nie oszczędziła naszego miasta. Już 13 XII 1655 r. wojska szwedzkie wkroczyły do Grudziądza, okres okupacji trwał cztery lata. Król nigdy nie był w naszym mieście, ale płynąc statkiem z Warszawy do Gdańska we wrześniu 1651 r. mógł podziwiać jego panoramę. Władca kierując się realizmem politycznym zważywszy na silny żywioł niemiecki już w początkowym okresie panowania zagwarantował swobody religijne protestantom w Prusach Królewskich.

Wyzwolenie Grudziądza z rąk Szwedów nastąpiło 29 VIII 1659 r. w wyniku zwycięskich działań marszałka wielkiego koronnego Jerzego Lubomirskiego, z piętnastoma tysiącami żołnierzy zdobył zamek. Niestety Szwedzi zdążyli popalić magazyny, a w wyniku pożaru spłonęła niemal połowa miasta (w tym 6 spichrzy).

Bilans strat ludnościowych i materialnych był tak ogromny, że 29 VIII 1659 r. król Jan II Kazimierz zwolnił Grudziądz od wszelkich akcyz i innych podatków na okres 20 lat.

*Ludwika Maria Gonzaga de Nevers – królowa Polski
w latach 1646-1667.*

Z naszym miastem w sposób pośredni związana była Maria Ludwika Gonzaga, żona Władysława IV Wazy i Jana II Kazimierza (jako królowa Polski nosiła imiona

w odwrotnej kolejności Ludwika Maria). Z jej bogatego życiorysu wybrałam tylko te wątki, które związane są z naszymi władcami. Przyszła królowa Polski w 1640 r. poznała Jana Kazimierza, który po prawie dwóch latach spędzonych w więzieniu francuskim (oskarżony o szpiegostwo), bawił w Paryżu. Tam poznał Marię Ludwikę i przypuszcza się, że tylko przez przypadek nie został jej mężem. Po powrocie księcia do kraju, w Paryżu nadal krążyły plotki o ich romansie.

Życie jednak napisało inny scenariusz. Dla owdowiałego 24 III 1644 r. Władysława IV Wazy Maria Ludwika okazała się odpowiednią kandydatką na żonę. Obie strony widziały dla siebie korzyści wynikające z tego związku. Maria Ludwika pragnęła korony, a król kierował się względami politycznymi (sojusz z Francją) i finansowymi (wraz z ręką Marii miał otrzymać 700.000 skudów – od XVI w. srebrne monety).

Po śmierci Władysława IV Wazy, Ludwika Maria stanęła na ślubnym kobiercu u boku Jana II Kazimierza. Przyjmuje się, że to z jej inicjatywy dokonano 1 IX 1656 r. ślubów lwowskich. W latach 1660-1667 była posiadaczką m.in. starostwa grudziądzkiego. Ubierała się wedle mody paryskiej. Wacław Potocki w swoich pamiętnikach tak pisał „Całe wstyd straciły panny i matrony, gdy na ponętę żądzy wdowy i mężatki ukazują piersi i nagie łopatki”. Jej damą dworu była Maria Kazimiera d'Arquien, późniejsza Marysienka Sobieska.

*Maria Kazimiera de La Grande d'Arquien – królowa Polski
w latach 1674-1696.*

Ostatnim polskim monarchą, który przybył do Grudziądza był Jan III Sobieski.

Jan III Sobieski – król Polski w latach 1674 -1696.

21 kwietnia 1677 r. król w towarzystwie małżonki i syna Jakuba rozpoczął podróż drogą wodną z Warszawy do Prus. W czasie tej podróży odwiedzał miasta pruskie. Obradujący wówczas sejmik generalny Prus Królewskich podjął ważną uchwałę o naprawie szpicy mątańskiej, która przyczyniłaby się do uregulowania dolnego biegu Wisły. Tę inicjatywę poparły zarówno wielkie jak i małe miasta pruskie. Niestety tego projektu nie zrealizowano ze względu na brak środków państwa.

Mieszkańcy Grudziądza uczcili 250 rocznicę zwycięskiej odsieczy wiedeńskiej zakładając

w 1935 r. Park Botaniczny imienia Jana III Sobieskiego.

Początek XVIII w. przyniósł kolejne konflikty zbrojne, które nazywamy wojnami północnymi. Związane z działaniami wojennymi uciążliwe kontrybucje, rabunki oraz zaraza, jaka dotknęła nasze miasto w latach 1708 – 1710 doprowadziły do jego ruiny.

Rok 1772 zamyka na dziesiątki lat polską historię Grudziądza. 5 VIII 1772 r. w Petersburgu podpisano układ rozbiorowy, na jego mocy Królestwo Pruskie weszło w posiadanie Prus Królewskich.

Ulice Grudziądza, których patronami są królowie polscy:

1. Mieszko I
2. Bolesław I Chrobry
3. Władysław I Łokietek
4. Kazimierz III Wielki
5. Aleja Królowej Jadwigi
6. Władysława II Jagielly
7. Kazimierza IV Jagiellończyka
8. Stefana Batorego
9. Władysława IV Wazy
10. Jana III Sobieskiego

=====

Bibliografia:

1. Dzieje Polski, Andrzej Nowak, Tom 1 do 1202, Skąd nasz ród, Kraków 2014.
2. Królowie polscy w Toruniu, Szkice pod redakcją Mariana Biskupa, Muzeum Okręgowe w Toruniu Toruńskie Towarzystwo Kultury Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Okręgowego w Toruniu 1984.
3. Zbigniew Otremba, Grudziądz Kronika Miasta, Gdańsk 2007.
4. Józef Błachnio, Przewodnik po Grudziądzu i okolicy, Warszawa 1968.
5. Stanisław Myśliborski – Wołowski, Szkice Grudziądzkie, Warszawa 1972.
6. Antoni Czacharowski, Rola króla Władysława Jagielly w pertraktacjach polsko – krzyżackich przed wielką wojną, Acta Universitatis Nicolai Copernici Historia XXIV – Nauki humanistyczno – społeczne – zeszyt 204 – 1990.
7. Sylwia Dwojak, Rocznik Toruński, Tom 43, Rok 2016, Wizyty Zygmunta Starego w Toruniu (1519-1521), Toruń 2016.

Notatki

Notatki

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.

